

ВЕСНАВЫЯ АБРАДЫ І ПЕСНІ БРАГІНСКАГА РАЁНА ГОМЕЛЬСКОЙ ВОБЛАСЦІ

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны
(Паступіў у рэдакцыю 23.08.2020)

Рэгіянальны падыход да вывучэння фальклору не траціць сваёй актуальнасці, бо бытаванне фальклорна-этнаграфічных з’яў звязана з пэўнай мясцовасцю. Выяўленне багацця іх лакальных праяў істотна паглыбляе змест агульнанацыянальнай традыцыі, дае магчымасць выявіць характар унутраных сувязей і узаемных адносін у кантэксце даследавання як агульнаэтнічнай асновы фальклорных жанраў, так і іх рэгіянальна-лакальных асаблівасцей. Што да апошняй праблемы, то вывучэнне фальклору асобных мясцовасцей (раёнаў, вёсак), у прыватнасці аднаго з раёнаў Гомельскай вобласці (у дадзеным выпадку Брагінскага) надзвычай важна для асэнсавання сутнасці фарміравання народнай духоўнай культуры на рэгіянальным узроўні. Адсюль невыпадкавай застаецца павышаная ўвага да сучаснага стану захавання той ці іншай фальклорнай з’явы ў народнай памяці. Засяродзім увагу на мясцовых асаблівасцях веснавых абрадаў і песень.

Сціплыя звесткі занісаны пра абрад гукання вясны, які на тэрыторыі Брагіншчыны выконвалі ў розны час: на 1 сакавіка па старым стылі («*На Еўдокі (14 марта, новы стыль), кажэ, это ўжо вясна прыходзіць*»¹ – зап. у в. Краснае ад Настасі Пятроўны Фядосенка, 1943 г. н., перасяленкі з в. Капоранка); 25 сакавіка (па старым стылі) на Дабравешчанне («*Благавешчанне*», 7 красавіка – новы стыль). Сярод найбольш важных кампанентаў гэтага абрадавага комплексу вылучаюцца такія, як выхад на высокае месца («*Вясну звалі на ўзвышаным месцы*» – зап. ад Ганны

¹ У артыкуле выкарыстаны матэрыялы архіва навукова-вучэбнай фальклорнай лабараторыі пры кафедры рускай і сусветнай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны.

Севасцьянаўны Гайдук, 1922 г. н., у в. Лубенікі); распальванне вогнішча («*Кастры палілі*» – зап. ад Ганны Адамаўны Шкурко, 1926 г. н., у в. Буркі); выбар дзяўчыны на ролю вясны («*Тады выбіралі дзевачку-вяснянку. Надзявалі ёй вянок. Хадзілі ў харавод*» – зап. ад Марыі Адамаўны Раманюк, 1930 г. н., у в. Буркі); выкананне песень-вяснянак.

Надзвычай папулярным на Брагіншчыне было веснавое свята Вялікдзень, за якім ў народным календары не было замацавана пастаяннага месца. Звесткі, запісаныя ў розных вёсках пра гэта свята, даюць магчымасць назваць асноўныя структурныя кампаненты велікоднага абрадавага комплексу: рытуалы, звязаныя з Чыстым чацвяргом, выпечка абрадавага хлеба – «паскі», фарбаванне яек, наведванне начной святочнай службы ў царкве, асвятчэнне прынесеных жыхарамі велікодных страў («паскі», яек і інш.), рытуалы, звязаныя з яйкамі, звычай наведваць хроснымі сваіх «хрышчанят».

Што да Чыстага чацвярга, то жыхары імкнуліся навесці парадак не толькі ў хаце, але і на падворках: «...*трэба было навесці вялікі парадак і ўборку ў дварэ і хаце: пабяліць, памыць, падгрэбці, падмясці, вымясці смецця. Самім памыцца ў бані*» (зап. ад Таццяны Іванаўны Цярэшчанка, 1930 г. н., у в. Рудня Жураўлёва); «*Перэд Паскаю трэба было ў Чысты чацвер павымуваць подлогу, побеліць печ, пасціраць гардзіны, вымесці двора і сомім помыцца*» (зап. ад Надзеі Раманаўны Саракаумавай, 1948 г. н., у в. Шкураты).

Звычайна ў суботу, якую называлі «чырвонай», рыхтавалі абрадавыя стравы да святочнага велікоднага застолля: «Тыдзень ад Вербніцы да Вялікадня ў асобных вёсках Брагінскага раёна носіць назву “Красная нядзеля”» [1, с. 186]. Паводле сведчанняў жыхароў вёскі Зарэчча, «у *Красную суботу краслі яечкі, пеклі паску, варылі святочную яду*» (зап. ад Кацярыны Дзмітрыеўны Фраловай, 1913 г. н.). І сёння фарбаванне яек – важны момант у мясцовай велікоднай абраднасці. У асноўным фарбавалі яйкі ў чырвоны колер, тлумачылі, што «*эта як сімвал калісьці такі, у царкві расказваў бацюшка. Красныя яечкі кідалі – сімвал, што васкрэс Гасподзь Ісус Хрыстос*» (зап. ад Валянціны Аляксандраўны Харко, 1939 г. н., у в. Малажын). Паводле сведчанняў Марыі Іванаўны Дземідок, 1941 г. н., з вёскі Аляксееўка, «у *красны цвет красліся, як Хрыста распіналі, то была кроў*». «Фарбаванне велікодных яек у чырвоны колер мела на мэце ўзмацніць гэты пачатак, вылучыць яго. Хрысціянства, пераасэнсоўваючы язычніцкую сімволіку ў адпаведнасці са сваімі ўяўленнямі і догматамі, тлумачыла

ўжыванне чырвоных яек як далучэнне да радасці ў сувязі з уваскрэсеннем Хрыста» [2, с. 45]. Зыходзячы з народных вераванняў, забаранялася фарбаваць яйкі ў чырвоны колер, калі памёр хто-небудзь з членаў сям'і: «...а калі ў кого-небудзь у сям'е нядаўно помер чалавек і не прошло сорок дней, яйцо красіць у красны цвет нельзя» (зап. ад Надзеі Раманаўны Саракаумавай у в. Шкураты).

Наведванне храма было абавязковым падчас велікодных святкаванняў: «На Вялікодзень усю ноч правілі ў цэркві, пакуль Ісуса Хрыста падымуць. Стаялі ў цэркві ўсю ноч» (зап. ад Г. С. Гайдук у в. Лубенікі). Наведванне царкоўнай службы, верылі, паспрыяе захаванню здароўя, добрабыту: «Хто на Усяночную ўсю ноч прастаіць у царкве, таму Гасподзь пашле здароўе, і добра на ўвесь год, і ўдачы. Паэтаму людзі не засыпалі. Як ужо спаць хацелі, а не засыпалі. Пасьцелі пазапраўляюць зь вечара і ніхто не прысядзе і не прыляжа для таго, штоб Гасподзь даў здароўейка. І абязацельна людзям гэтым была ўдача хоць у чым» (зап. ад Анастасіі Раманавец, 1932 г. н., у в. Новы Пуць) [1, с. 193]. Лічылася, хто раней прыйдзе з царквы і пачне разгаўляцца, «будзе ў гэтым годзе ўдача ў яго справах і добрае здароўе» (зап. ад Яўгеніі Іванаўны Іотчанка, 1928 г. н., у в. Зарэчча).

Пасля прыходу з царквы разгаўляліся асвечанымі яйкамі, «паскай» і мяснымі стравамі: «З гэтай асвечанай яды і пачыналася першае сьнеданне» (зап. ад К. Д. Фраловай у в. Зарэчча). У мясцовай традыцыі было прынята перад пачаткам святочнага застолля абавязкова «ўмыцца крашаным яечкам. Хто клаў яго ў святую ваду і мыўся вадой, а хто качаў яечка па твары» (зап. ад К. Д. Фраловай).

Гульня ў біткі і качанне яек з горкі – важныя рытуалы ў велікоднай абраднасці беларусаў – выконваліся спрадвеку і на брагінскай зямлі: «На гэта свята гулялі ў біткі. Калі моё яйка разбілася, тады я аддаю сваю бітку. У нашай мясцовасці качалі яйкі з горкі. Пераможцам у гэтай гульні быў той, чыё яйка пакоціцца далей» (зап. ад Г. С. Гайдук у в. Лубенікі); «Раньша, ой гулялі ў біткі, выходзілі на вуліцу, асабенно мужчыны, надзявалі свае сапагі хромавыя, гальхве, рубашкі вышываныя, з паясамі, шапкі – і ідуць гуляць у біткі. І такія яны ўжо давольныя, каторы наўбівая, каторы разумны, дак зробіць неяк яйцо і наўбівая, прынясе дамоў тых яіц – дак ого! Радаваліся людзі» (зап. ад А. Раманавец у в. Новы Пуць) [1, с. 199]. Жыхары вёскі Чамярысы верылі, што ўладальнік яйка-«мацака» (самага трывалага) «шчаслівы і здаровы будзя» (зап. ад Марыі Яўхімаўны Краўчанка, 1929 г. н.).

Паводле ўспамінаў жыхароў вёскі Малажын, качанне яек з горкі ў іх мясцовасці адбывалася на так званай «Лысай гары»: *«І іменна кожны качае яечка сваё з гары ўніз, і чые яечка разаб'ецца, значыць, той праіграў»* (зап. ад В. А. Харко).

Той факт, што велікодныя абрады і звычаі мелі адметную мясцовую семантыку, пацвярджаецца наступнымі сімвалічнымі засцерагальнымі і прадуцыравальнымі дзеяннямі: закопванне шалупаек з пасвечаных велікодных яек у агародзе («Шкарлупу с яек і ўсяго па чуць-чуць свёкар звязваў у вузлок і закопваў у агародзе, і там яна была да градавай серады, штоб расценія не пабіў град» – зап. ад Т. І. Цярэшчанка ў в. Рудня Жураўлёва); кіданне пасвечаных шалупаек ад яек у баразну («Пасвячоныя скарлупкі, як гарод сеяш, так кідаюць ў боразну»; «Таксама і свінням даюць» – зап. ад Валянціны Сцяпанаўны Баранавай, 1941 г. н., у в. Рыжкаў).

Абавязковым у мясцовай велікоднай абраднасці было наведванне могілак: *«На могілкі хадзілі, клалі яйкі мёртвым і булку. Убіралі могілкі. Сабіраліся з родзічамі і частаваліся каля могілак»* (зап. ад Раісы Уладзіміраўны Рэмзізевіч, 1941 г. н., у в. Сцежарнае). Другі дзень святкавання Вялікадня быў звязаны з узаемным наведваннем кумоў і «хрэснікаў», бабкі і яе ўнукаў. Гэты звычай атрымаў назву «хадзіць у валачона»: *«Дзеці з вузелкамі шлі к хросным у валачона. Маці наложыць у вузлок кождому яйца крашаныя, трохі канфет, булачку»* (зап. ад Н. Р. Саракаумавай у в. Шкураты). У вёсцы Дуброўнае на другі дзень Вялікадня звычайна не толькі наведвалі хрэснікаў, але і зяць заўсёды прыходзіў у госці да цешчы: *«У каго былі зяці, дык к цёшчам хадзілі. І вот прыходзяць зяці, затым хроснікі ідуць, ідуць»* (зап. ад Вольгі Якаўлеўны Міхаленка, 1932 г. н.). У вёсках Зарэчча, Малейкі, Сялец хросныя прыносілі “валачобнае” сваім хрэснікам. Паводле ўспамінаў К. Д. Фралавай з вёскі Зарэчча, *«у еты ж дзень кумаўе носіць сваім хрышчонікам валачобнае»*. Асобныя запісы звестак пра Вялікдзень (у вёсках Зарэчча і Лубенікі) даюць падставы меркаваць, што калісьці тут мела месца традыцыя абходу падвор'яў валачобнікамі: *«На другі дзень Пасхі хадзілі валачобнікі. Я валачобных песень ужэ не помню, толькі радочкі»* (зап. ад К. Д. Фралавай); *«На трэці дзень Вялікдня хадзілі валачобнікі. Больш ім давалі яечкі»* (зап. ад Г. С. Гайдук).

Юраўскі абрадавы комплекс на Брагіншчыне мае як земляробчую, так і жывёлагадоўчую скіраванасць. Земляробчы цыкл юраўскай абраднасці найперш быў прадстаўлены абрадам абходу нівы, калі *«бралі баханачку*

хлеба, пяклі яе, у палаценца ўвёртвалі ды й хадзілі палосы зямлі сваёй абходзіць. Абходзілі, глядзелі, які ўраджай будзе» (зап. ад В. Я. Міхаленка ў в. Дуброўнае). Выконвалі гэты абрад і жыхары ў іншых мясцовасцях, напрыклад, у гарадскім пасёлку Камарын «сялянін клапаціўся пра сваю ніву. Ён абходзіў сваю ніву з хлебам, загорнутым у абрус. Утыкаў асвячоную ветачку ў зямлю з верай, што яго ніву міне град» (зап. ад Таццяны Васільеўны Талкачовай, 1932 г. н.).

«У земляробчых звычаях Юр'я трымаецца прадпісанне садзіць агуркі: “На Юр'я мама ўсягда садзіла первыя агуркі, а тады ўжо на Міколу, дваццаць втарога мая” (Надзея Ліцвіненка, 1946 г.н., в. Буркі, Брагінскі раён)» [1, с. 216]. Паводле сведчанняў Глафіры Мікалаеўны Лук'янавай, 1938 г. н., з вёскі Малейкі, 6 мая, «у ты дзень сеялі на гародзе гуркі. Кажуць, што толькі пасажаныя на Юрыю гуркі даюць добры ўражай». Пра абрад першага выгану жывёлы ў поле запісана больш звестак, што сведчыць пра актыўнасць яго бытавання. Як правіла, выганялі карову ў поле, выкарыстоўваючы хлеб, соль і галінкі пасвечанай вярбы: «Бралі вербачку тую, што перад Паскаю за нядзелю свеціць. І вербачку тую ўвёртвалі ў палаценца з хлебам і ўганялі скацінку ў поле, штоб Бог даў, штоб усё было благапалучна, нармальна, здаровенька худоба була, хадзіла на поле» (зап. ад В. Я. Міхаленка ў в. Дуброўнае). Сярод рытуалаў, звязаных з юраўскай абраднасцю, вылучаецца рытуал «падразання» хваста карове («Утрам, да ўсходу сонца, абразалі каровам хвасты» – зап. ад Ганны Паўлаўны Краўчанка, 1935 г. н., у в. Малейкі). Як патлумачылі жыхары, выкананне гэтага дзеяння мела магічнае значэнне: «Як адрастае хвост, так хай прыбывае малако» (зап. ад Г. М. Лук'янавай у в. Малейкі). Пад парогам хлява закопвалі яйкі, каб «скацінка была такая ж гладкая і круглая, як яйка» (зап. ад Ганны Фёдараўны Луччы, 1930 г. н., у в. Верхнія Жары).

Да юраўскага свята ў вёсцы Мікулічы рыхтавалі абрадавае печыва ў выглядзе фігур свойскіх жывёл, каб ушанаваць святога Юр'я, што не было выпадковым, бо верылі, што «сам Ягорка ездзіць па полі на белым кані» (зап. ад Марыі Андрэеўны Сокаравай, 1920 г. н.). Прыгадвалі мясцовыя жыхары і пра ваджэнне на Юр'я карагодаў: «А было шчэ, што маладыя дзевушкі і хлопцы карагоды вадзілі і песні спявалі» (зап. ад В. Я. Міхаленка ў в. Дуброўнае).

Святкаванне Тройцы на Брагіншчыне звязана найперш з упрыгожваннем зелянінай хаты і падвор'яў. У мясцовай абрадавай практыцы

перавага аддавалася ўстаноўцы такіх дрэў, як клён і бяроза: «Свёкар ссякаў тры клёны малодзенькія і ставіў ля дзвярэй у хату і пад вокнамі» (зап. ад Т. І. Цярэшчанка ў в. Рудня Жураўлёва); «На Тройцу абязацельна вырубалі дзерева і ўкапывалі возле варот і пад окнамі бярозку» (зап. ад А. М. Шаўчэнка ў г. п. Камарын). Выкарыстоўвалі для святочнага аздаблення падвор'яў з мэтай засцярогі і асобныя галінкі бярозы і клёна, калі іх «ставілі перад уваходам у вароты, у шулу, абавязкова ўтыкалі перад хлевам» (зап. ад П. П. Прыходзька ў в. Шкураты). У вёсцы Сцежарнае, зыходзячы з народных вераванняў, засцерагаліся ад звышнатуральнага ўздзеяння ведзьмы: «У хаце ля ікон ставілі ліпавыя веткі, у дваре вешалі, затыкалі ў вароты. Калісь казалі, штоб ведзьмы не праходзілі» (зап. ад М. І. Савянок).

Па стане зеляніны, зыходзячы з традыцыйных народных вераванняў, меркавалі аб тым, наколькі ўраджайным будзе год: «І вот эта зелень дажа за адні суткі, еслі яна пастаіць і саўвяне, то, значыцца, эта будзе сухі год, а іншы раз стаіць доўга зялёна <...> гэта значыцца, сільна мокрае лета будзе» (зап. ад В. Я. Міхаленка ў в. Дуброўнае). Мясцовыя жыхары надавалі магічнае значэнне траецкай зеляніне, якая валодала ўласцівасцямі ўплыву на ўрадлівасць зямлі і агароднінных культур: «У нас на Тройцу хадзілі на поле: рабілі вянкi, насілі на агарод, лажылі на капусту, на адну галоўку, штоб капуста вялікая расла» (зап. ад Н. Ліцвіненка ў в. Буркі [1, с. 238]).

У вёсцы Малейкі высцілалі «плюшнікам» падлогу, каб «жылося добра ў хаце, штоб хазяіства вялося, штоб у двор толькі добрыя людзі хадзілі» (зап. ад Г. П. Краўчанка). У вёсцы Малажын «маем» называлі галінкі клёна, ліпы і бярозы, якія «развешвалі» як абярэг у хаце, на двары, каля варот, каб засцерагчыся ад «злых духаў» (зап. ад Тамары Тарасаўны Філон, 1946 г. н.); «“Май” у нас – ліпа. З ліпы рабілі вяночкі, і так ставілі і ў вокны, і ў хаце» (зап. ад Н. Ліцвіненка ў в. Буркі) [1, с. 237].

На Брагіншчыне сустрэліся толькі адзінкавыя запісы звестак пра траецкі абрад завівання вяноў, калі дзяўчаты, знайшоўшы ў лесе «дзе тонкія бярозкі, якія стаялі радам, і завязвалі іх вярхушкі, а патам хадзілі пад гэтай» (зап. ад Р. У. Рэмізевіч у в. Сцежарнае).

Наступны тыдзень у мясцовым народным календары пасля Сёмухі называлі Русальным: «Наступная нядзеля пасля Сёмухі звалася Русальнай» (зап. ад М. А. Раманюк у в. Буркі). Абрад праводзін русалкі адбываўся ў некаторых вёсках адразу пасля Тройцы-Сёмухі, а ў іншых – на Купалле. Калі ў вёсках Буркі, Кавалі, Дуброўнае, Новы Шлях, Лубенікі, Сцежарнае, Зарэчча і іншых праводзілі

русалку ў жыта, то ў вёсцы Пасудава яе вялі да могілак: *«Калі “русалак” на могілкі вялі, вось так у шырэнгу за рукі браліся і пелі песні»* (зап. у в. Карлаўка ад Ніны Рыгораўны Макарак, 1930 г. н., перасяленкі з в. Пасудава). У мясцовай русальнай традыцыі названай вёскі мелі месца такія адметныя рысы, як пераапананне жанчын (*«былі ў адных белых сарочках, косы распускалі, як русалкі»*), абход імі могілак (тры разы), стуканне вянкамі па крыжах (тры разы).

Паводле сведчанняў жыхароў вёскі Ясяні, звычайна плялі тры вянкi: *«Дзелалі па тры венкі: адзін вянок лажылі на капусту, а другі пускалі на ваду, трэці адзявалі на галаву, і ўжо вадзілі русалку»* (зап. у в. Негаўка Буда-Кашалёўскага р-на ад Марыі Сцяпанаўны Мартыненка, 1929 г. н., перасяленкі з в. Ясяні Брагінскага р-на). Наяўнасць вянка ў абрадзе праводзін русалкі – важны элемент яе ўбранства, а дзеянні, звязаныя з ім, з’яўляліся доказам апатрапеічнай і прадуцыравальнай семантычнай скіраванасці гэтага рытуальнага атрыбута: *«Знішчэнне гэтых вялкоў (выкідванне на могілках, у ваду, у касцёр і г.д.) сімвалізавала акт выгнання “русалкі”»* [3, с. 317]. У вёсцы Астрагляды зняты з русалкі вянок клалі на капусту, што, зыходзячы з народных вераванняў, спрыяла яе ўраджайнасці: *«А потым баба брала вянок з галавы дзяўчыны і лажыла на капусту, каб капуста завязвалася»* (зап. у в. Кругавец-Калініна Добрушкага р-на ад Святланы Мікалаеўны Кабанчук, 1938 г. н., перасяленкі з в. Астрагляды). У вёсцы Багушы выконвалі аналагічныя дзеянні з вянкамі, якія прыносілі дадому, *«а патом маці брала іх, калі садзіла капусту, то вянок адзявала на каліва. Казалі, што так капуста будзе хутчэй расці і будзе вельмі добрая»*. У гэтай жа вёсцы русальныя вянкi закідваюць у жыта: *«Гэта робяць для таго, каб быў харошы ўраджай»* (зап. у в. Жгунь Добрушкага р-на ад Еўдакіі Якаўлеўны Кліменка, 1929 г. н., перасяленкі з в. Багушы).

Звычайна на ролю русалкі выбіралі *«прыгожую хуткую дзяўчыну з распушчанымі валасамі, прыбіралі яе кветкамі, на галаву надзявалі вянок»* (зап. ад М. А. Раманюк у в. Буркі). У вёсцы Пасудава гэту ролю выконваў мужчына: *«На плячах вісело веце дліннае-прэдліннае, бывало, што і долу цягалася. Ліца тоежэ не было відно, бо ніхто не должэн яго бачыць. І вось ужо адзеты і разукрашаны ішоў мужчына гэты на кладбішчэ, чакаў там усю маладзёжэ»* (зап. у в. Малажын ад Паліны Іванаўны Сідзько, 1932 г. н., перасяленкі з в. Пасудава Брагінскага р-на).

З этнаграфічных апісанняў русальнай абраднасці вынікае, што арганічнымі кампанентамі структуры русальнага абраду з’яўляюцца провады русалкі, яе пагоня за ўдзельнікамі гэтай абрадавай цырымоніі, уцёкі ад русалкі: *«Русалку*

праводзім з дамоўкі да кінем у жыта, а самі ўцякаем, а яна гоніцца за намі» (зап. ад Г. С. Гайдук у в. Лубенікі, 1922 г. н.); «Вянок несці і там вянок кідалі ў жыта, кідалі і ўцякалі ад русалкі. А яна ўжо нас лавіла, даганяла» (зап. ад Н. Ліцвіненка ў в. Буркі); «У нас маладзёж, дзевачкі, вяночкі вілі, надзявалі вяночкі і ішлі дзе-нібудзь у лес, на бугарочак і там хараводы вадзілі: “Мы заўём вяночкі на гады добрыя, / На жыта густое, на ячмень каласісты”. А ноччу ў гэтых вяночках русалку ганялі» (зап. ад А. Раманавец у в. Новы Пуць) [1, с. 247 – 248]. «З праводзінамі русалак, – як слушна адзначаў А. С. Ліс, – заканчваліся абрады, звязаныя з веснавай парой года, і спяванне вясняных песень» [2, с. 54].

Даследаванне фактычных матэрыялаў па веснавай каляндарна-абрадавай паэзіі Брагінскага раёна, на тэрыторыі якога ў розныя гады было праведзена некалькі экспедыцый, дазволіла зрабіць спробу рэканструкцыі асобных абрадавых комплексаў веснавога цыкла земляробчага календара, прымеркаваных да гукання вясны, Вялікадня, Юр’я, Тройцы, праводзін русалкі, і выявіць спецыфічна адметныя рысы на ўзроўні іх структурных кампанентаў, прыкмет і павер’яў.

ЛІТАРАТУРА

1. Традиционная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / Т. В. Валодзіна [і інш.]; ідэя і агул. рэд. Т. Б. Варфаламеевай. – Мінск : Вышэйшая школа, 2012. – Т. 6. Гомельскае Палессе і Падняпроўе : у 2 кн. – Кн. 1. – 910 с.
2. Земляробчы каляндар. Абрады і звычаі / уклад., класіф., сістэм. матэрыялаў і камент. А. І. Гурскага ; уступ. арт. А. І. Гурскага, А. С. Ліса ; рэдкал.: А. С. Фядосік (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – 405 с.
3. Славянские древности: этнолингвистический словарь : в 5 т. / под общ. ред. Н. И. Толстого. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 1. А – Г. – 584 с.

РЕЗЮМЕ

В статье на богатом фактическом материале рассматриваются местные особенности отдельных явлений весенней и летней календарной обрядности Брагинского района Гомельской области, характеризуются их структурные компоненты и связанные с обрядами и обычаями приметы и поверья.

SUMMARY

The article examines the local peculiarities of individual phenomena related to the spring and summer calendar rituals of Bragin district, Gomel region. Structural components, signs and beliefs associated with rituals and customs are characterized in the article.